Azadi Ka Amrit Mahotsav

GURU DEEKSHAA IAS

सम्पूर्ण - संक्षिप्त - समर्थ

CURRENT AFFAIRS गुरू

UPSC/MPSC मराठी माध्यमात तयारी करणारे विद्यार्थी यांच्या साठी

22nd September 2022

FOR DAILY FREE CURRENT AFFAIRS
Follow Our Youtube Channel

Guru Deekshaa Marathi

INDEX

DAILY CURRENT AFFAIRS NOTES

22nd September 2022

1. - डिजिटल कर्ज: 3

(i) बद्दल: 3

(ii) ऑनलाइन कर्ज बाजाराची रचना काय आहे? 3

(iii) भारतातील डिजिटल कर्ज बाजार किती प्रगत आहे? 3

(iv) डिजिटल कर्जाची लोकप्रियता इतक्या वेगाने का वाढली आहे? 4

(v) डिजिटल कर्जाचे कोणते फायदे अधिक लक्षणीय आहेत? 4

(vi) ऑनलाइन कर्ज देण्याबाबत कोणत्या समस्या आहेत? 5

(vii) RBI चे नवीन नियम काय आहेत आणि ते समस्यांचे निराकरण कसे करतात? 5

(viii) पुढे जाण्याचा मार्ग: 6

(ix) निष्कर्ष: 6

2. - गुळगुळीत त्वचा रोग: 8

(i) लम्पी त्वचा रोग म्हणजे काय? 8

(ii) प्रतिबंध आणि उपचार: 8

3. - ला निना: 9

(i) बद्दल: 9

(ii) ला निना चे परिणाम: 9

(iii) ला निनाच्या प्रभावांमध्ये हे समाविष्ट आहे: 9

4. - ई - सिम तंत्रज्ञान: 11

(i) बद्दल: 11

(ii) कोणते फायदे अस्तित्वात आहेत? 11

(iii) कोणते नकारात्मक पैलू अस्तित्वात आहेत? 11

संपादकीय विश्लेषण 13

1. EWS आरक्षण: 13

(i) EWS कोटा: ऐतिहासिक पार्श्वभूमी: 13

(ii) EWS कोट्याची सुरुवात: 13

(iii) कोट्याचा अर्थ काय आहे: 13

(iv) विभाग ठरवताना कोणते निकष विचारात घेतले जातात? 14

(v) याव्यतिरिक्त, खालीलपैकी कोणत्याही वस्तूची मालकी एखाद्या व्यक्तीला EWS पूलच्या बाहेर ठेवू शकते: 14

(vi) न्यायालयाला मानकांबद्दल काय चिंता आहे? 14

(vii) EWS कोट्याची सद्यस्थिती काय आहे? 15

(viii) EWS कोट्यातील व्यावहारिक समस्या: 15

(ix) भारतात आरक्षण आवश्यक आहे का? 15

(x) पुढे जात आहे: 16

(xi) निष्कर्ष: 17

2. G 20: 18

(i) बद्दल: 18

(ii) G20 ची स्थापना कशी झाली? 18

(iii) G20 ची प्रक्रिया काय आहे? 18

(iv) G20 मध्ये कोणाचा समावेश आहे? 18

(v) G20 ची रचना आणि उद्देश काय आहेत? 18

(vi) G20 चे फायदे आणि यश काय आहेत? 18

(vii) G20 समोर कोणती आव्हाने आहेत? 19

(viii) भविष्य काय आणू शकेल? 19

1. - डिजिटल कर्ज:

GS III

विषय->अर्थव्यवस्थेशी संबंधित समस्या

- **संदर्भ:**

- भारताच्या रिझव्र्ह बँकेचे (RBI) गव्हर्नर शक्तिकांत दास यांनी मंगळवारी डिजिटल कर्जाबाबत चिंता व्यक्त केली, ज्यात जास्त व्याजदर, अनैतिक संकलन पद्धती आणि डेटा गोपनीयतेबद्दलच्या अनेक तक्रारींचा हवाला दिला. ग्राहकांच्या गरजा पूर्ण करताना त्यांचे संरक्षण होते याची खात्री करण्यासाठी, त्यांनी फिनटेक क्षेत्रासाठी प्रशासन, कॉर्पोरेट आचार, नियामक अनुपालन आणि जोखीम कमी करण्यावर लक्ष केंद्रित करणे आवश्यक आहे यावर भर दिला.

बद्दल:

- डिजिटल तंत्रज्ञानामुळे अलीकडे कर्ज क्षेत्र बदलले आहे. ग्राहकांच्या चांगल्या अनुभवाची इच्छा, जलद प्रतिसाद वेळ आणि कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI) आणि मशीन लर्निंग (ML) सारख्या आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या वापरामुळे कर्ज देण्याची लँडस्केप बदलली आहे. परंतु डिजिटल युगात सध्याच्या कर्जाच्या लँडस्केपमध्ये अनेक समस्या आहेत. या चिंता दूर करण्याच्या प्रयत्नात, रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया (RBI) ने अशा क्रियाकलापांसाठी नियामक वातावरण सुधारण्यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे तयार केली आहेत. जानेवारी 2021 मध्ये स्थापन झालेल्या "डिजिटल लेंडिंग, ऑनलाइन प्लॅटफॉर्म आणि मोबाइल ॲप्सद्वारे कर्ज देण्यासह" (WGDL) वरील कार्यकारी गटाने सर्वात वर्तमान नियमांच्या निर्मितीवर प्रभाव टाकणाऱ्या शिफारसी तयार केल्या.

ऑनलाइन कर्ज बाजाराची रचना काय आहे?

- वेबसाइट्स किंवा मोबाईल ऍप्लिकेशन्सवर तंत्रज्ञानाद्वारे व्यवहार्य बनवलेल्या कर्जाला "डिजिटल कर्ज" असे संबोधले जाते. क्लायंट संपादन, क्रेडिट मूल्यांकन, निर्णय घेणे, प्रमाणीकरण, वितरण आणि पुनर्प्राप्तीसाठी स्वयंचलित तंत्रज्ञान आणि अल्गोरिदमचा वापर केला जातो. खर्च कमी करण्याव्यतिरिक्त, ते जलद पेमेंटची हमी देखील देते.
- लेंडिंग सर्व्हिस प्रोव्हायडर (LSPs) आणि नॉन-बँकिंग फायनान्शियल कंपन्या (NBFCs) ग्राहकांना कर्ज (किंवा क्रेडिट लाइन) देण्यासाठी एकत्र काम करत असल्याने, पूर्वीच्या प्लॅटफॉर्मला अनेक बाजू आहेत.

भारतातील डिजिटल कर्ज बाजार किती प्रगत आहे?

- डिजिटल कर्ज देणे हा भारतातील फिनटेक उद्योगांपैकी एक आहे जो सर्वात वेगाने वाढत आहे. 2012 मधील US$ 9 अब्ज पासून ते 2019 मध्ये जवळजवळ US$ 110 बिलियन पर्यंत लक्षणीय वाढ झाली आहे. याशिवाय, असा अंदाज आहे की 2023 पर्यंत डिजिटल फायनान्सिंगची बाजारपेठ अंदाजे US$350 अब्ज इतकी वाढेल.
- या उद्योगातील प्रमुख खेळाडू निओ-बँका, नॉन-बँकिंग वित्तीय संस्था आणि फिनटेक स्टार्टअप्स (NBFC) आहेत.

- त्याच्या ग्राहकांमध्ये, विशेषतः, क्रेडिट इतिहास नसलेले छोटे कर्जदार, ज्यांना पारंपारिक वित्तीय संस्थांद्वारे सेवा दिली जात नाही. अल्प-मुदतीची कर्जे, विशेषत: 30 दिवसांपेक्षा कमी मुदतीची कर्जे हे त्यांच्या कौशल्याचे मुख्य क्षेत्र आहेत.
- आर्थिक मध्यस्थांची भूमिका व्यावसायिक बँकांनीही वेगाने व्यापली आहे. या बँका एकतर NBFC सोबत स्वतंत्रपणे काम करतात किंवा डिजिटल कर्जाद्वारे समन्वय निर्माण करण्यासाठी त्यांच्यासोबत संयुक्तपणे काम करतात.

डिजिटल कर्जाची लोकप्रियता इतक्या वेगाने का वाढली आहे?

- प्रथम, ब्लॉकचेन, क्लाउड कॉम्प्युटिंग, कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि इतर तंत्रज्ञानाचा जलद विकास, तसेच जलद आणि कमी खर्चिक इंटरनेट कनेक्टिव्हिटी, फिनटेक स्टार्ट-अप्सच्या वाढीस कारणीभूत ठरली आहे. याव्यतिरिक्त, कर्ज देणे विकसित झाले आहे आणि "डिजिटल झाले आहे."
- दुसरे, ऑगस्ट 2015 ला प्रधानमंत्री जन धन योजना (PMJDY) कार्यक्रम सुरू केल्याबद्दल धन्यवाद, कर्जदारांना आता बँकांनी मागील दहा वर्षांमध्ये निर्माण केलेल्या मोठ्या ग्राहक आधाराच्या ताळमेळात प्रवेश आहे.
- तिसरे, या क्षेत्राकडे मोठ्या प्रमाणात गुंतवणूक करण्याची संधी आहे. डिजिटल कर्ज प्लॅटफॉर्मने गेल्या सात वर्षांत 19.6% चक्रवाढ वार्षिक वाढ दर्शविली आहे.
- चौथे, KPMG च्या मते, अर्थव्यवस्था आणि सेवांच्या जलद डिजिटायझेशनमुळे आर्थिक समावेशन आणि डिजिटल कर्जामध्ये लक्षणीय सुधारणा झाली आहे.

डिजिटल कर्जाचे कोणते फायदे अधिक लक्षणीय आहेत?

- सुलभ कर्ज वितरण: डिजिटल कर्ज प्लॅटफॉर्ममुळे कर्जदारांना भौगोलिक अडथळे दूर करून कर्जासाठी त्वरित अर्ज करणे शक्य झाले आहे. त्यांच्याकडे सरळ डेटा एंट्री, वैयक्तिक वापरकर्ता इंटरफेस आणि द्रुत कर्ज अर्ज प्रक्रिया आहेत.
- कमी त्रुटी: डिजिटल कर्ज वापरताना मानवी चुका होण्याची शक्यता कमी आहे कारण अर्जदाराची माहिती मिळवणे सोपे आहे. कागदपत्रांचे डिजिटल स्कॅनिंग त्वरीत आणि अचूकपणे त्यांची सत्यता सत्यापित करण्यासाठी वापरले जाऊ शकते.
- परिणामकारकता वाढवते डिजिटल कर्ज प्लॅटफॉर्म खर्चात निम्म्याने कपात करताना परिणामकारकता वाढवू शकते. डिजिटल वित्तपुरवठा सावकार आणि कर्जदार यांच्यातील संबंध सुधारतो, अधिक पैसे आणि वाढ निर्माण करतो आणि वेळेची बचत करतो.
- सुधारित क्लायंट अनुभव डिजिटल कर्जामध्ये द्रुत प्रतिक्रिया वेळ असतो आणि कर्जदारांना कर्जाच्या निर्णयासाठी दीर्घकाळ प्रतीक्षा करावी लागण्यापासून वाचवते. याव्यतिरिक्त, याचा परिणाम म्हणून बँका कर्ज व्यवस्थापित करण्यासाठी कमी वेळ आणि पैसा खर्च करतात. बँका अधिक कर्जे आणि उत्पादने हाताळू शकतात आणि कर्जदारांना लवकर कर्ज मंजूरी आणि पैसे असल्यास त्यांना अधिक चांगला अनुभव देऊ शकतात.

ऑनलाइन कर्ज देण्याबाबत कोणत्या समस्या आहेत?

- प्रथम, इतर अनेक समवयस्कांसह बाजारपेठेत त्यांचे स्थान प्रस्थापित करण्यासाठी, LSP सहसा कर्जदारांना कर्ज देऊन धोकादायक कर्ज ऑपरेशनमध्ये भाग घेतात जे त्यांना परत करण्यास असमर्थ असतात. जोखीम सर्व ग्राहकांमध्ये पसरवून आणि उच्च व्याजदर लादून कमी केली जाते.
- प्रकटीकरण आणि मोकळेपणासाठी नियामक आवश्यकतांच्या अनुपस्थितीत सहभागीच्या ऑपरेशनल वैधतेचे मूल्यांकन करणे कठीण होते, जे आम्हाला आमच्या दुसऱ्या मुद्द्यावर आणते. जानेवारी ते फेब्रुवारी 2021 दरम्यान, भारतीय Android वापरकर्त्यांसाठी 1,100 हून अधिक कर्ज ॲप्स उपलब्ध होती, त्यापैकी 600 बेकायदेशीर होत्या. त्यांना एकतर RBI नियमनातून सूट देण्यात आली होती किंवा INR 1,000 कोटींपेक्षा कमी मालमत्ता असलेले NBFC भागीदार होते.
- चुकीची विक्री, गोपनीयतेचे उल्लंघन, अयोग्य व्यवसाय पद्धती, अवाजवी व्याजदर लादणे आणि अनैतिक वसुली तंत्र या डिजिटल कर्जाच्या इतर काही समस्या आहेत.

RBI चे नवीन नियम काय आहेत आणि ते समस्यांचे निराकरण कसे करतात?

- RBI ने डिजिटल कर्जदारांना तीन श्रेणींमध्ये विभक्त केले आहे: (1) जे त्याच्या नियमनाखाली येतात आणि त्यांना कर्ज देण्याचा व्यवसाय करण्याची परवानगी आहे; (२) जे इतर वैधानिक किंवा नियामक तरतुदींच्या अंतर्गत येतात परंतु RBI च्या नियमनाच्या अधीन नाहीत; आणि (३) जे अशा कोणत्याही वैधानिक किंवा नियामक तरतुदीच्या कक्षेबाहेर कर्ज देत आहेत.
- RBI चे नियंत्रण असलेल्या प्रथम श्रेणीच्या घटकांसाठी काही नियम लागू होतात. RBI ने सक्षम नियामक, नियंत्रण प्राधिकरण किंवा केंद्र सरकारकडून दुसऱ्या आणि तिसऱ्या श्रेणींमध्ये येणाऱ्या अधिक संस्थांसाठी शिफारसी तयार करण्याची विनंती केली आहे.
- नवीन नियमांचे मूळ तत्व म्हणजे पारदर्शकता.
- कर्ज फक्त नियमन केलेल्या संस्थांद्वारेच दिले जाऊ शकते, जे एकतर RBI द्वारे शासित असले पाहिजे किंवा तसे करण्याचा कायदेशीर परवाना असावा. उद्योगाचे भरीव आउटसोर्सिंग पाहता, हे नियामक लवादाचा सामना करण्यास देखील मदत करेल.
- LSP चे नोडल पास-थ्रू खाते वापरणे टाळण्यासाठी सर्व कर्ज वितरण आणि परतफेड कर्जदाराच्या आणि कंपनीच्या बँक खात्यांमध्ये थेट केली जावी असे RBI ने आदेश दिले.
- कर्ज घेण्याच्या खर्चाचा खुलासा केला जातो: वार्षिक टक्केवारी दर म्हणून दर्शविल्या जाणाऱ्या डिजिटल कर्जाची एकूण किंमत, सर्व शुल्क आणि शुल्कांसह, कर्जदारांनी कर्जदारांना एकसमान पद्धतीने (एपीआर) प्रकट करणे आवश्यक आहे. वार्षिक टक्केवारी दर, ज्यामध्ये सर्व शुल्कांचा समावेश आहे, उधार पैसे (एपीआर) ची किंमत व्यक्त करण्यासाठी वापरला जातो.
- करारावर स्वाक्षरी होण्यापूर्वी, त्यांनी कर्जदाराला सर्व डिजिटल कर्ज उत्पादनांसाठी मानक पद्धतीने मुख्य तथ्य विधान (KFS) प्रदान करणे आवश्यक आहे. शिवाय, यामुळे कर्जदारांना उद्योगातील प्रतिस्पर्ध्यांच्या विरूद्ध त्यांच्या ऑफरचे मूल्यांकन करणे सोपे होईल.

- क्रेडिट मर्यादेची स्वयंचलित वाढ: RBI म्हणते की कर्जदाराने लिखित आणि फाइलवर स्पष्टपणे सहमती दिल्याशिवाय स्वयंचलित क्रेडिट मर्यादा वाढीस परवानगी नाही. या नियमन केलेल्या व्यवसायांनी त्यांच्या वेबसाइटवर वापरलेल्या LSPs आणि DLAs (डिजिटल लेंडिंग ॲप्स) ची सूची त्यांना देण्यात आलेल्या जबाबदाऱ्यांच्या तपशिलांसह प्रकाशित करणे आवश्यक आहे.
- डिजिटल कर्जासाठी LSP सह भागीदारी करण्यापूर्वी त्यांनी कठोर योग्य परिश्रम प्रक्रियेतून जाणे आवश्यक आहे. त्यांनी इतर गोष्टींबरोबरच त्याचे तांत्रिक पराक्रम, डेटा गोपनीयता कायदे आणि स्टोरेज तंत्रे विचारात घेणे आवश्यक आहे.
- विशिष्ट निराकरण संरचनेचे निकष पूर्ण करण्यासाठी, संस्थांना तक्रार निवारण अधिकारी तयार करणे आवश्यक आहे. तक्रार मिळाल्यानंतर 30 दिवसांच्या आत निराकरण झाले नाही तर, RBI ची एकात्मिक लोकपाल योजना (RB-IOS) देखील इकोसिस्टमचा प्रभारी असेल.
- डेटा संकलन आणि सामायिकरण: ॲप्सद्वारे गोळा केलेली सर्व माहिती "गरज-आधारित" असणे आवश्यक आहे आणि कर्जदाराची स्पष्ट, पूर्व संमती असणे आवश्यक आहे. पूर्वी दिलेली परवानगी रद्द करण्याचा पर्याय वापरकर्त्यांसाठी उपलब्ध आहे. गोपनीयतेच्या धोरणामध्ये नावनोंदणी दरम्यान संकलित केल्या जाणाऱ्या माहितीची रूपरेषा आवश्यक आहे. आरबीआय म्हणते की तृतीय पक्षासह कोणतीही वैयक्तिक माहिती सामायिक करण्यापूर्वी वापरकर्त्यांची मंजूरी आवश्यक आहे.
- प्रस्तावांमध्ये असे नमूद केले आहे की DLA द्वारे केले जाणारे सर्व कर्ज, त्याचे स्वरूप किंवा लांबी विचारात न घेता, क्रेडिट इन्फॉर्मेशन फर्म्स (CICs) कडे खुलासा करणे आवश्यक आहे. या व्यतिरिक्त, CIC ला बाय नाऊ पे लेटर (BNPL) कर्ज देण्याच्या पद्धतीबद्दल माहिती देणे आवश्यक आहे.

पुढे जाण्याचा मार्ग:

- प्रथम, आरबीआयच्या मते, कार्यगटाच्या काही शिफारशी, जसे की अनियंत्रित कर्ज देण्याच्या पद्धतींना बेकायदेशीर बनवण्यासाठी कायदे लिहिण्यासाठी, अतिरिक्त सरकारी इनपुट आवश्यक आहे. सरकारने यावर तातडीने उपाययोजना करावी.
- दुसरे, बँक खाती नसलेल्या लोकांची दुसरी-सर्वोच्च टक्केवारी अजूनही भारतात आढळते. 190 दशलक्षाहून अधिक प्रौढ भारतीयांकडे कोणत्याही प्रकारचे बँक खाते नाही, जे एक महत्त्वपूर्ण संधी निर्माण करते. आर्थिक समावेशन सुधारण्यासाठी जन धन योजनेसाठी बँकिंग वार्ताहरांना प्रोत्साहन मिळणे आवश्यक आहे.

निष्कर्ष:

- त्याची स्केलेबिलिटी पाहता, डिजिटल सावकार लवकरच महत्त्वाच्या दृष्टीने पारंपारिक कर्जदारांना मागे टाकू शकतात, या वस्तुस्थिती असूनही या क्षणी त्यांचा बाजारातील वाटा अत्यल्प असू शकतो. नवीन मर्यादा डिजिटल सावकारांद्वारे कार्यरत असलेल्या ऑपरेशनल फ्रेमवर्कवर कसा परिणाम करतील हे अद्याप अज्ञात आहे. कर्ज देणाऱ्या संस्था किंवा प्लॅटफॉर्म ऑपरेटरवर अवाजवी भार न टाकता, नियमांनी ग्राहकांच्या (कर्जदारांच्या) हितांचे संरक्षण करण्याचे एक सभ्य काम केले आहे. डिजिटल कर्ज देण्याच्या इकोसिस्टममध्ये आर्थिक समावेशाचे सरकारचे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी भरपूर आश्वासने आहेत. म्हणून इकोसिस्टमचे योग्य पोषण आणि समर्थन केले पाहिजे.

- ***स्रोत→हिंदू***

GURU DEEKSHAA IAS

2. - गुळगुळीत त्वचा रोग:

GS II
विषय→आरोग्याशी संबंधित समस्या

➢ **संदर्भ:**

- मुंबई पोलिसांनी गुरांची वाहतुक बेकायदेशीर ठरवली आहे, ज्याचा परिणाम शहराभोवती पसरत आहे. यानुसार गुरे ज्या ठिकाणी पाळली जात आहेत तेथून हलवता येत नाहीत किंवा बाजारात नेता येत नाहीत. हा आदेश 14 सप्टेंबरपासून लागू झाला आणि 13 ऑक्टोबरपर्यंत वैध आहे. महाराष्ट्रात 127 जनावरे मृत्युमुखी पडली आहेत, जिथे हा आजार आता 25 जिल्ह्यांमध्ये पोहोचला आहे. सध्या, 10 पेक्षा जास्त राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये सांसर्गिक विषाणूची लागण झालेली गुरे आढळतात. गेल्या आठवड्यापासून पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या घोषणेनुसार, केंद्र आणि राज्ये या रोगाचा प्रसार व्यवस्थापित करत आहेत, जे डेअरी उद्योगासाठी एक आव्हान बनले आहे.

लम्पी त्वचा रोग म्हणजे काय?

कारणे:

- गाई किंवा म्हशींना लम्पी स्किन डिसीज व्हायरसची लागण होते, ज्यामुळे LSD (LSDV) होतो.
- अन्न आणि कृषी संघटनेने अहवाल दिला आहे की मृत्यू दर 10% पेक्षा कमी आहे. (FAO).
- झांबियामध्ये 1929 मध्ये ढेकूळ त्वचेच्या रोगाची महामारी आढळून आली. पूर्वी विषबाधा किंवा कीटकांच्या चाव्याव्दारे प्रतिक्रिया म्हणून असे मानले जात होते.

संसर्ग:

- प्राथमिक चावणारे कीटक (वेक्टर) जे प्राण्यांमध्ये ढेकूळ त्वचा रोग पसरवतात ते डास आणि चावणाऱ्या माश्या आहेत.
- ताप, डोळे आणि नाकातून द्रव वाहणे, ओठांमधून लाळ वाहणे आणि शरीरावर फोड येणे ही प्रमुख लक्षणे आहेत.
- जेव्हा एखाद्या प्राण्याला चघळण्यास किंवा खाण्यास त्रास होतो तेव्हा ते खाणे थांबवते, ज्यामुळे दुधाचे उत्पादन कमी होते.

प्रतिबंध आणि उपचार:

- भारतीय पशुधन आरोग्य आणि रोग नियंत्रण कार्यक्रम अनेक रोगांच्या लसींचा खर्च समाविष्ट करतो.
- ढेकूळ त्वचेच्या स्थितीवर उपचार करण्यासाठी कोणतीही विशिष्ट अँटीव्हायरल औषधे उपलब्ध नाहीत. गुरांसाठी एकमेव उपलब्ध उपचार म्हणजे आश्वासक काळजी. यामध्ये त्वचेचे वारंवार होणारे संक्रमण आणि न्यूमोनिया टाळण्यासाठी औषधे वापरणे तसेच त्वचेवरील डागांवर उपचार करण्यासाठी जखमेच्या काळजीच्या फवारण्या वापरणे आवश्यक आहे.
- अस्वस्थता असलेल्या प्राण्यांना त्यांची भूक न लागण्यासाठी दाहक-विरोधी औषधे दिली जाऊ शकतात.

- ***स्रोत→हिंदू***

3. - ला निना:

GS I

विषय→भूगोल

➢ **संदर्भ:**

- विषुववृत्तीय पॅसिफिक महासागराचा सध्याचा ला निया टप्पा आणखी किमान सहा महिने टिकेल असा अंदाज आहे, ज्यामुळे नोंदवलेल्या इतिहासातील ला नियाच्या सर्वात मोठ्या घटनांपैकी एक आहे. हे देखील अभूतपूर्व आहे की ते 1950 पासून तिसऱ्या वर्षात वाढले आहे. पुढील महिन्यांत जागतिक हवामानाच्या घटनांवर याचा महत्त्वपूर्ण परिणाम होईल आणि विविध ठिकाणी पूर आणि दुष्काळ वाढू शकतो असा अंदाज आहे.

बद्दल:

- लहान मुलीला स्पॅनिशमध्ये ला निना म्हणून ओळखले जाते. याचा उल्लेख एल व्हिएजो, एल निनो विरोधी आणि फक्त "एक हिमवादळ घटना" असा देखील केला जातो.
- ला निना इव्हेंट्स दरम्यान, असे काही वेळा असू शकतात जेव्हा पूर्व-मध्य इक्वेटोरियल पॅसिफिकमध्ये समुद्राच्या पृष्ठभागाचे तापमान सरासरीपेक्षा कमी असते.
- हे लक्षणीय आहे की किमान सलग पाच तीन महिन्यांच्या हंगामात समुद्राच्या पृष्ठभागाचे तापमान 0.9°F पेक्षा जास्त कमी झाले आहे.
- जेव्हा ला निना भाग असतो, तेव्हा पूर्व पॅसिफिकमधील पाण्याचे तापमान नेहमीपेक्षा लक्षणीयरीत्या थंड होते, परिणामी पूर्व विषुववृत्तीय पॅसिफिकवर तीव्र उच्च दाब निर्माण होतो.

ला निना चे परिणाम:

- उष्णकटिबंधीय पॅसिफिक, कॅन्सर आणि मकर राशीच्या दरम्यान पॅसिफिक महासागराचे क्षेत्र, ज्यामुळे ला निना होतो.
- ला निना पश्चिम पॅसिफिकवरील सरासरीपेक्षा कमी हवेच्या दाबाने ओळखले जाते. हे कमी दाबाचे क्षेत्र जास्त पाऊस आणतात.
- ला निना घटनांचा आणखी एक परिणाम म्हणजे उत्तर ब्राझील आणि आग्नेय आफ्रिकेतील सरासरीपेक्षा जास्त पाऊस.
- उत्तर ऑस्ट्रेलियातील विनाशकारी पूर, तथापि, ला निनाच्या तीव्र घटनांशी संबंधित आहेत.
- ला निनाचे आणखी एक वैशिष्ट्य म्हणजे मध्य आणि पूर्व प्रशांत महासागरावरील सरासरीपेक्षा जास्त दाब.
- त्यामुळे त्या प्रदेशात ढग कमी आणि पाऊस पडतो.
- संपूर्ण युनायटेड स्टेट्सच्या गल्फ कोस्ट, दक्षिण दक्षिण अमेरिकेतील पॅम्पास प्रदेश आणि उष्णकटिबंधीय दक्षिण अमेरिकेच्या पश्चिम किनाऱ्यावर सामान्यपेक्षा कोरड्या परिस्थितीची नोंद झाली आहे.

ला निनाच्या प्रभावांमध्ये हे समाविष्ट आहे:

- एल निनो संपूर्ण शरद ऋतूतील युरोपमधील चक्रीवादळांची वारंवारता कमी करते.

- ला निना बहुतेकदा उत्तर युरोपमध्ये सौम्य हिवाळा आणि दक्षिण/पश्चिम युरोपमध्ये थंड हिवाळा देते, ज्यामुळे भूमध्य प्रदेशात (विशेषतः यूके) बर्फ पडतो.
- यापैकी बहुतेक परिस्थिती उत्तर अमेरिका खंडात आहेत. विषुववृत्तीय क्षेत्रासह, विशेषतः पॅसिफिकमध्ये, अधिक व्यापक प्रभावांपैकी एक मजबूत वारा आहे.
- मध्य अटलांटिक आणि कॅरिबियनमध्ये अनुकूल वादळाची परिस्थिती आहे.
- अनेक यूएस राज्यांमध्ये चक्रीवादळ क्रियाकलाप वाढला.
- इक्वेडोर आणि पेरू या दोन्ही देशांमध्ये ला निनाचा परिणाम म्हणून दुष्काळ आहे.
- पश्चिम दक्षिण अमेरिकेतील मासेमारी व्यवसायात अनेकदा त्याचा फायदा होतो.
- वेस्टर्न पॅसिफिक: ला निना पश्चिम पॅसिफिकमध्ये, विशेषत: चीन आणि खंडीय आशियामध्ये लँडफॉलची शक्यता वाढवते, जे त्याच्या प्रभावांना सर्वात असुरक्षित क्षेत्र आहेत.
- यामुळे ऑस्ट्रेलियातील पुराचे प्रमाणही लक्षणीयरीत्या वाढते.
- पश्चिम पॅसिफिक, हिंदी महासागर आणि सोमालियन किनारपट्टीवर तापमान वाढले आहे.

- ***स्रोत→हिंदू***

4. - ई - सिम तंत्रज्ञान:

प्रिलिम्स विशिष्ट विषय

➢ **संदर्भ:**

- eSIM, ज्याला सामान्यतः एम्बेडेड सिम म्हणून संबोधले जाते, ही खरोखर नवीन तांत्रिक प्रगती नाही. तथापि, Google Pixel मालिका, Samsung Galaxy S आणि Z-Series सारख्या फिटनेस-केंद्रित वेअरेबल्स आणि स्मार्टफोन्स आणि Apple iPhones, विशेषतः iPhone 14, जे फक्त यूएस मध्ये eSIM ला सपोर्ट करतात त्यामुळे ते पटकन लोकप्रिय होत आहे.

बद्दल:

- पहिले eSIM 2012 मध्ये विकसित केले गेले.
- या उदाहरणात एम्बेडेड सिम सारख्या भौतिक संरचनेत एक मानक सिम कार्ड चिप अपरिवर्तनीयपणे समाविष्ट केली जाते.
- eSIM फोनच्या आत आढळू शकते आणि ते अनेक घटकांनी बनलेले असते जे नियमित सिम कार्डमधील घटकांसारखे असतात. याव्यतिरिक्त, ते समान कार्य करतात, एक अद्वितीय ओळख म्हणून कार्य करतात जे टेलिकॉम ऑपरेटर आणि इतर वापरकर्ते जेव्हा तुम्हाला कॉल करतात किंवा संदेश पाठवतात तेव्हा तुमचा वैयक्तिक स्मार्टफोन शोधण्यास सक्षम करतात.
- परंतु मदरबोर्ड संलग्न असल्याने, रीप्रोग्रामिंग देखील शक्य आहे, ज्यामुळे वापरकर्त्यांना कोणतेही भौतिक सिम कार्ड न बदलता वाहक हस्तांतरित करता येतात.

कोणते फायदे अस्तित्वात आहेत?

सुरक्षा:

- eSIM सिम चोरीपासून सुरक्षितता प्रदान करते कारण इतर डिव्हाइसमध्ये काढण्यासाठी आणि वापरण्यासाठी कोणतेही भौतिक घटक नाहीत.
- तुमच्या बँक किंवा सोशल मीडिया खात्यांमध्ये लॉग इन करण्यासाठी तुमचा फोन चोरीला गेल्यानंतर हल्लेखोर वापरू शकत नाही.
- फोन उघडण्याची संख्या कमी केली जात आहे:
- तुमच्या फोनच्या फ्रेममध्ये कमी छिद्र आहेत, ज्यामुळे धूळ आणि इतर अशुद्धता आत जाण्याची शक्यता कमी होते.
- हे इतर हेतूंसाठी काही अंतर्गत फोन जागा देखील उपलब्ध करते.

कोणते नकारात्मक पैलू अस्तित्वात आहेत?

आणीबाणीच्या काळात:

- तुमचा फोन बिघडला, बॅटरी संपली किंवा पडली आणि त्याची स्क्रीन क्रॅक झाली, तर सर्व संपर्क कापला जाईल. हे घडत असताना, खराब झालेल्या फोनमधून मानक सिम कार्ड सहजपणे काढले जाऊ शकतात आणि बॅकअप डिव्हाइस किंवा भिन्न फोनमध्ये घातले जाऊ शकतात.

eSIM समर्थन नसलेल्या देशांमध्ये निरुपयोगी:

- ज्या देशात टेलिकॉम ऑपरेटर सध्या तंत्रज्ञान स्वीकारत नाहीत अशा देशात eSIM फोन वापरता येत नाहीत.

- तुमचा फोन eSIM आणि रेग्युलर सिम कार्ड दोन्हीसह काम करत असल्यास ही समस्या नाही, परंतु iPhone 14 US मॉडेल सारख्या डिव्हाइसवर आहे, जे फक्त eSIM सह काम करते.

Telcos अधिक शक्तिशाली आहेत:

- eSIM सह, सिम कार्ड खरेदी करण्यासाठी टेलिकॉम ऑपरेटरच्या स्टोअरची पहिली ट्रिप टाळली जाऊ शकते, परंतु फोन स्विच करण्यासाठी ऑपरेटरची मदत आवश्यक आहे.
- eSIM सदस्यत्वे किंवा फोन स्वॅपिंगसाठी ऑपरेटर भविष्यात अतिरिक्त शुल्क लागू करू शकतात.

- ***स्रोत→हिंदू***

संपादकीय विश्लेषण

1. EWS आरक्षण:

EWS कोटा: ऐतिहासिक पार्श्वभूमी:

- 10% आरक्षण 103 व्या घटनादुरुस्तीद्वारे लागू करण्यात आले, जे जानेवारी 2019 मध्ये लागू झाले.
- याने कलम 15 मध्ये कलम (6) जोडले जेणेकरुन सरकारला लोकांमध्ये EWS साठी विशिष्ठ तरतुदी निर्माण करण्याचा अधिकार मिळू शकेल, ज्या वर्गात आधीपासून आरक्षण आहे त्यांच्या व्यतिरिक्त.
- शैक्षणिक संस्थांमध्ये, सार्वजनिक आणि खाजगी दोन्ही, मग ते मदत किंवा विनाअनुदानित असो, अल्पसंख्याक संस्थांद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या संस्था वगळता जास्तीत जास्त 10% आरक्षणास अनुमती आहे.
- याव्यतिरिक्त, नोकरीमध्ये आरक्षण सुलभ करण्यासाठी कलम 16 मध्ये कलम (6) जोडले.
- अतिरिक्त अटी हे स्पष्ट करतात की EWS राखीव विद्यमान आरक्षणामध्ये जोडले गेले आहे.

EWS कोट्याची सुरुवात:

- मेजर जनरल (निवृत्त) एसआर सिन्हो यांच्या निर्देशानुसार आयोगाने केलेल्या सूचनांमुळे EWS आरक्षण मंजूर करण्यात आले.
- आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गीय आयोगाची स्थापना तत्कालीन UPA प्रशासनाने २००५ मध्ये केली होती आणि जुलै २०१० मध्ये त्यांनी अंतिम अहवाल सादर केला होता.
- यावर आधारित, मंत्रिमंडळाने जानेवारी 2019 मध्ये 103 वी घटनादुरुस्ती लागू करण्याचा निर्णय घेतला, ज्यामध्ये EWS साठी आरक्षणाचा समावेश आहे.
- नवीन समितीची स्थापना कोणत्या उद्देशाने झाली?
- घटनेच्या अनुच्छेद 15 च्या व्याख्येच्या आवश्यकतेच्या प्रकाशात, समितीने आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल प्रदेश निश्चित करण्यासाठी निकषांचे मूल्यांकन करण्याचा प्रयत्न केला.
- EWS निश्चित करण्यासाठी वापरण्यात आलेला उत्पन्नाचा निकष "मनमानी" असल्याचे सर्वोच्च न्यायालयाच्या घोषणेनंतर त्याची अंमलबजावणी करण्यात आली.

कोट्याचा अर्थ काय आहे:

- आर्थिकदृष्ट्या वंचित गटांना सशक्त करणे: 10% कोटा प्रगतीशील आहे आणि भारताच्या शैक्षणिक आणि उत्पन्न असमानतेसह समस्या सोडवू शकतो, कारण तेथील नागरिकांच्या आर्थिकदृष्ट्या वंचित गटांना त्यांच्या आर्थिक अक्षमतेमुळे उच्च शिक्षण संस्था आणि सरकारी नोकरीपासून प्रतिबंधित करण्यात आले आहे.
- आर्थिक मागासलेल्यांना घटनात्मक मान्यता: आर्थिकदृष्ट्या वंचित वर्गांव्यतिरिक्त, उपासमार आणि गरिबीचा अनुभव घेणाऱ्या अनेक व्यक्ती आणि संस्था आहेत.
- घटनादुरुस्तीद्वारे, परिकल्पित आरक्षण खालच्या जातीतील गरीबांना घटनात्मक दर्जा देईल.
- जाती-आधारित भेदभाव कमी करणे: जातीचा ऐतिहासिकदृष्ट्या आरक्षणाशी संबंध असल्याने आणि आरक्षणातून प्रवेश करणाऱ्यांना उच्चवर्णीय सामान्यतः तुच्छतेने पाहतात, यामुळे आरक्षणाशी संबंधित कलंक हळूहळू कमी होईल.

- सुप्रीम कोर्टाने राम सिंग वि. युनियन ऑफ इंडिया (2015) मध्ये असा युक्तिवाद केला की सामाजिक समस्या जाती संकल्पनेच्या पलीकडे जाऊ शकतात (उदाहरणार्थ, आर्थिक स्थिती किंवा ट्रान्सजेंडर लोकांच्या बाबतीत लिंग ओळख).

विभाग ठरवताना कोणते निकष विचारात घेतले जातात?

- मुख्य अट ही आहे की ज्या लोकांचे वार्षिक वेतन रु. पेक्षा जास्त आहे. 8 लाख वगळावे.
- हे अर्जापूर्वीच्या आर्थिक वर्षासाठी कुटुंब, अर्जदार आणि त्यांचे पालक, भावंडे आणि अल्पवयीन मुलांसाठी पगार, व्यवसाय, शेती आणि व्यवसाय यासह सर्व स्रोतांमधून मिळकतीची तरतूद करते.

याव्यतिरिक्त, खालीलपैकी कोणत्याही वस्तूची मालकी एखाद्या व्यक्तीला EWS पूलच्या बाहेर ठेवू शकते:

- किमान पाच एकर जमीन शेतीसाठी वापरली जाते.
- एक घर जे 1,000 चौरस फूट किंवा त्याहून अधिक आहे.
- अधिसूचित नगरपालिकांमध्ये 100 चौरस यार्ड किंवा त्याहून मोठा असलेला कोणताही निवासी भूखंड.
- किमान 200 चौरस यार्डचे घर जे इतरत्र आहे.

न्यायालयाला मानकांबद्दल काय चिंता आहे?

- सामान्य श्रेणीतील कपात: EWS कोटा अजूनही आगीखाली आहे कारण त्याच्या समीक्षकांच्या मते, एकूण राखीव रकमेवर 50% मर्यादा ओलांडूनही तो खुल्या वर्गाचा आकार कमी करतो.
- उत्पन्नाच्या मर्यादेत मनमानी: उत्पन्नाची मर्यादा, जी प्रति वर्ष $8 लाख निश्चित केली गेली आहे, त्याने न्यायालयाला गोंधळात टाकले आहे. ओबीसी आरक्षणाच्या लाभातून 'क्रिमी लेयर' वगळण्याचा खर्च तेवढाच आहे.
- सामाजिक आणि आर्थिक अज्ञान एक लक्षणीय फरक असा आहे की सामान्य गटातील ज्यांना EWS कोटा लागू आहे, त्यांना सामाजिक किंवा शैक्षणिक मागासलेपणाचा अनुभव येत नाही, त्याउलट जे ओबीसी पदनामाखाली येतात.
- सपाट निकष मेट्रोपॉलिटन आणि नॉन-मेट्रोपॉलिटन ठिकाणांमध्ये फरक का करत नाही हा दुसरा प्रश्न आहे की अपवाद ओळखण्याचा प्रयत्न केला गेला होता.
- हा मुद्दा कोर्टाने मांडला आहे: जेव्हा ओबीसी प्रवर्ग सामाजिक आणि शैक्षणिक दृष्टीने मागे पडतो आणि परिणामी, त्यावर मात करण्यासाठी अतिरिक्त अडथळे येतात.
- संबंधित डेटाद्वारे बॅक अप नाही सर्वोच्च न्यायालयाच्या सुप्रसिद्ध मतानुसार कोणतेही अपवर्जन मानक किंवा निकष समर्पक माहितीद्वारे न्याय्य असणे आवश्यक आहे.
- 50% आरक्षण मर्यादा ओलांडली: इंदिरा साहनी प्रकरणानुसार, 50% आरक्षण मर्यादा आहे. समानता-संतुलनाची संकल्पना आरक्षणाला परवानगी देते.

EWS कोट्याची सद्यस्थिती काय आहे?

- केंद्र सरकारच्या नियंत्रणाखाली गेल्या दोन वर्षांपासून EWS आरक्षण लागू आहे.

- भरती चाचण्यांच्या निकालांनुसार, श्रेणीमध्ये OBC पेक्षा कमी कट-ऑफ मार्क आहे, ज्यामुळे दीर्घकाळ जात-आधारित आरक्षण प्राप्तकर्ते संतप्त झाले आहेत.
- EWS श्रेणीसाठी अर्जदारांच्या कमी संख्येमुळे कमी कट-ऑफ आहे, ज्यासाठी महसूल अधिकाऱ्यांकडून उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र आवश्यक आहे.
- दुसरीकडे, कालांतराने संख्या वाढत असताना, कट ऑफ पॉइंट्स वाढतील असा अंदाज आहे.

EWS कोट्यातील व्यावहारिक समस्या:

- नजीकच्या भविष्यात, EWS कोट्याचा न्यायालयीन आढावा घेतला जाईल. हा केवळ न्यायव्यवस्थेचा विषय नाही; भारतीय संसदेनेही कायद्याचे मूल्यमापन केले पाहिजे.
- रॅपिड-फायर कायदा हा कायदा झपाट्याने मंजूर करण्यात आला. त्याला राष्ट्रपतींनी मान्यता दिली आणि अवघ्या 48 तासांत दोन्ही सभागृहांनी तो मंजूर केला.
- अल्पसंख्याकांसोबत सलोखा हा कायदा एका विशिष्ट उच्चवर्णीय सामाजिक गटाला खूश करण्यासाठी आणि अल्पसंख्याकांच्या आरक्षणाची चिंता दूर करण्यासाठी संमत करण्यात आला होता हे सामान्यतः मान्य केले जाते.
- नैतिकता प्रश्नात आहे: जरा विचार करा! लक्ष्यित लोकसंख्येशी सल्लामसलत न करता आणि काही तासांच्या विचारानंतर घटनात्मक फेरबदल लागू करण्यात आला. हे उघडपणे अनैतिक आणि घटनात्मक योग्यतेच्या विरुद्ध आहे.
- या दुरुस्तीचा आधार खोटा आहे किंवा ठोस पुराव्यांद्वारे असमर्थित आहे. हा बहुतेक एक जंगली अंदाज किंवा गृहितक आहे कारण सरकारने कोणतेही समर्थन पुरावे दिलेले नाहीत.
- मागासवर्गीयांसाठी अपुरे आरक्षण हे विधान SC, ST आणि OBC गटांचे कमी प्रतिनिधित्व दर्शविणाऱ्या अनेक डेटा पॉइंट्सद्वारे समर्थित आहे. हे सूचित करते की "उच्च" जाती अधिक प्रचलित आहेत (100 वजा आरक्षणासह).
- 10% औचित्य: हे अजूनही एक आव्हान आहे. एससी आणि एसटी कोटा त्यांच्या एकूण लोकसंख्येवर आधारित आहे. तथापि, 10% निर्बंधाचे तर्क कधीच नमूद केले गेले नाहीत.
- समानतेचे गृहितक: आर्थिक स्थैर्याचे अनेक वेगळे प्रकटीकरण आहेत. मागासवर्गीयांच्या विरोधात केलेल्या ऐतिहासिक चुकीच्या कृत्यांशी आणि दायित्वांशी त्याचा काहीही संबंध नाही.

भारतात आरक्षण आवश्यक आहे का?

- स्थिती आणि संधीची समानता प्रदान करणे हे राज्याचे कर्तव्य: आरक्षण ही सामाजिक अन्याय आणि विशिष्ट वर्गांच्या छळाचा सामना करण्याची एक पद्धत आहे. आरक्षण, ज्याला होकारार्थी कृती म्हणून ओळखले जाते, ते शोषित वर्गाच्या उत्थानास मदत करते.
- समाज सुधारण्यासाठी आरक्षण ही एकच पद्धत आहे: अनुदान, कोचिंग, शिष्यवृत्ती आणि इतर कल्याणकारी कार्यक्रम ऑफर करणे या आणखी काही धोरणे आहेत.
- मोहिमेचे आर्थिक राजकारण भारतीय राज्यघटनेनुसार, केवळ सामाजिक आणि शैक्षणिकदृष्ट्या वंचित वर्ग आरक्षणासाठी पात्र होते. जाती-आधारित आरक्षणाने भारतात वर्ग-आधारित आरक्षणाची जागा घेतली.
- अनिवार्य आयोगाचा अहवाल: सुरुवातीला फक्त SC/ST गटांनाच आरक्षणाचा लाभ मिळणार होता आणि तो फक्त 10 वर्षांच्या कालावधीसाठी (1951-1961) होता. पण तेव्हापासून ते लांबत चालले आहे.

- 1990 मध्ये मंडल आयोगाच्या अहवालाच्या अंमलबजावणीचा परिणाम म्हणून, इतर मागास समुदायांचा (ओबीसी) समावेश करण्यासाठी आरक्षणाच्या सीमा वाढवण्यात आल्या.
- अखेरीस, या प्रक्रियेत खरोखर पात्र असलेल्यांना वेगळे करून, फक्त काही गटांनी (किंवा कुटुंबांनी) आरक्षणाचा फायदा मिळवण्यास सुरुवात केली. स्वातंत्र्याच्या 70 वर्षांनंतरही आरक्षणाची प्रचंड इच्छा आहे.
- कोट्यासाठी आर्थिक निकष आधीपासून अस्तित्वात असलेल्या जातीय अटींना जोडण्यात आल्याने गोष्टी अधिक कठीण झाल्या आहेत.

पुढे जात आहे:

- गुणवत्तेचे जतन करणे आपल्या देशाच्या आर्थिक मागासलेपणाची धक्कादायक पातळी आपल्याला उत्कृष्टतेचा पाठपुरावा करण्यापासून रोखत असण्याची शक्यता आहे.
- तर्कशुद्ध मानके विशिष्ट सामाजिक गटांच्या आर्थिक असुरक्षिततेची व्याख्या आणि मोजमाप करण्यासाठी आर्थिक न्यायाच्या संकल्पनेला आकार देण्यासाठी सामूहिक शहाणपणाची आवश्यकता आहे.
- न्यायिक मार्गदर्शन न्यायिक व्याख्येच्या आधारावर, EWS कोटा निकष निर्णय घेण्याची प्रक्रिया पुढे जाईल.
- अभिप्रेत प्रेक्षक. ही आरक्षण प्रणाली कोण वापरणार हे ठरवण्यासाठी केंद्राने अधिक तार्किक निकष लावले पाहिजेत. या संदर्भात, जात जनगणनेतील माहिती उपयुक्त ठरू शकते.
- उत्पन्नाचे मूल्यमापन संपूर्ण देशासाठी एकच उत्पन्न मर्यादा सेट करताना दरडोई उत्पन्न, जीडीपी आणि ग्रामीण आणि शहरी भागातील क्रयशक्तीमधील अंतर यासारख्या बाबी विचारात घेतल्या पाहिजेत.

निष्कर्ष:

- आरक्षण, एक घटनात्मक कलम, सामाजिकदृष्ट्या वंचित गटातील व्यक्ती इतर सर्व नागरिकांच्या बरोबरीने राष्ट्र उभारणीच्या उपक्रमात सहभागी होतील याची खात्री करणे हा आहे.
- वर नमूद केलेल्या संदिग्धता दर्शवितात की EWS कोटा घटनात्मक आरक्षण व्यवस्थेला कसे कमी करते.

2. G 20:

बद्दल:

- 19 देश, EU आणि जागतिक बँक आणि आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचे प्रतिनिधी यांची अनौपचारिक युती G20 बनवते.
- G20 चे सदस्यत्व जगातील सर्वात मोठ्या विकसित आणि विकसनशील अर्थव्यवस्थांचे प्रतिनिधित्व करते, जे जागतिक GDP च्या 80% पेक्षा जास्त, जागतिक व्यापाराच्या 75% आणि जागतिक लोकसंख्येच्या 60% आहे.

G20 ची स्थापना कशी झाली?

- 1997-1999 ASIAN आर्थिक संकटावर चर्चा करण्यासाठी G7 ने विकसित आणि विकसनशील दोन्ही देशांना आमंत्रित केल्यामुळे, या मंत्री-स्तरीय मेळाव्याची स्थापना करण्यात आली. 1999 मध्ये मध्यवर्ती बँकांचे गव्हर्नर आणि अर्थमंत्र्यांचे पहिले संमेलन झाले.
- 2008 च्या आर्थिक संकटादरम्यान, नवीन राजकीय सहमती निर्माण करण्याची गरज जगभरात मान्य करण्यात आली. पुढे जाऊन G20 नेत्यांची वर्षातून एकदा बैठक होईल, असा निर्णय घेण्यात आला.
- या शिखर परिषदेच्या तयारीत मदत करण्यासाठी, G20 मध्यवर्ती बँकेचे गव्हर्नर आणि अर्थमंत्री स्वतंत्रपणे, दोनदा-वार्षिक बैठका घेणे सुरू ठेवतात. जागतिक बँक आणि आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी यांची भेटही त्यांच्याप्रमाणेच त्याच वेळी होते.

G20 ची प्रक्रिया काय आहे?

G20 चे कार्य दोन ट्रॅकमध्ये विभागले गेले आहे:

- फायनान्स ट्रॅकमध्ये G20 मध्यवर्ती बँकांचे गव्हर्नर आणि त्यांच्या नियुक्त केलेल्या सर्व चर्चांचा समावेश आहे. ते वर्षभर नियमितपणे भेटतात आणि आर्थिक नियम, पैसा आणि वित्त इत्यादी विषयांवर लक्ष केंद्रित करतात.
- शेर्पा ट्रॅकमध्ये राजकीय सहभाग, भ्रष्टाचार प्रतिबंध, विकास, ऊर्जा इत्यादींसह व्यापक मुद्द्यांचा समावेश आहे.
- एक शेर्पा, जो राज्य प्रमुखाच्या वतीने योजना, निर्देशित, अंमलबजावणी इत्यादीसाठी काम करतो, प्रत्येक G20 राष्ट्राला नियुक्त केला जातो. श्री शक्तिकांत दास नावाच्या भारतीयाने 2018 मध्ये अर्जेंटिनामध्ये G20 शेर्पा म्हणून काम केले.

G20 मध्ये कोणाचा समावेश आहे?

- इतर G20 सदस्य सौदी अरेबिया, दक्षिण आफ्रिका, तुर्की, अर्जेंटिना, ऑस्ट्रेलिया, ब्राझील, कॅनडा, चीन, फ्रान्स, जर्मनी, ग्रीस, इटली, जपान, कोरिया, मेक्सिको, रशिया, युनायटेड किंगडम, युनायटेड स्टेट्स आणि युरोपियन आहेत युनियन.
- सतत गैर-सदस्य निमंत्रित म्हणून, स्पेन लीडर समिटमध्ये भाग घेतो.

G20 ची रचना आणि उद्देश काय आहेत?

- कालांतराने, जी 20 प्रेसीडेंसीला वार्षिक आधारावर बदलणारी प्रणाली प्रादेशिक संतुलनास प्रोत्साहन देते.
- अध्यक्ष निवडण्याच्या उद्देशाने, 19 राष्ट्रांना 5 गटांमध्ये विभागले गेले आहे आणि प्रत्येक गटात जास्तीत जास्त 4 राष्ट्रे आहेत. अध्यक्ष प्रत्येक गटामध्ये फिरतो. दरवर्षी, G20 संघटनेचे नेतृत्व करण्यासाठी वेगळ्या गटातून एक देश निवडतो.
- तुर्कस्तान, दक्षिण आफ्रिका आणि रशियासह भारत 2 गटात आहे.
- G20 चे निश्चित सचिवालय किंवा मुख्यालय नाही. त्याऐवजी, जागतिक अर्थव्यवस्थेतील बदलांना प्रतिसाद देण्यासाठी आणि इतर सदस्यांशी बोलल्यानंतर G20 अजेंडा एकत्र ठेवणे हे G20 अध्यक्षांचे काम आहे.
- ट्रोइका: दरवर्षी, एक नवीन देश अध्यक्ष म्हणून कार्यभार स्वीकारतो आणि तो बाहेर जाणाऱ्या आणि येणाऱ्या दोन्ही प्रशासनांसह कार्य करतो. ट्रोका हे या प्रक्रियेचे नाव आहे. हे गटाच्या अजेंड्यातील सातत्य आणि स्थिरता सुनिश्चित करते.

G20 चे फायदे आणि यश काय आहेत?

- G20 हा एक लहान गट (20 सदस्य) आहे जो वेगाने पुढे जाऊ शकतो आणि बदलत्या परिस्थितीशी जुळवून घेऊ शकतो.
- निमंत्रित देश, आंतरराष्ट्रीय संस्था आणि नागरी समाज संस्थांचा समावेश दरवर्षी प्रतिबद्धता गटांद्वारे केल्याने जगाच्या समस्यांचे मूल्यांकन करताना आणि त्यांना कसे सोडवायचे यावर करार स्थापित करताना एक व्यापक आणि अधिक व्यापक दृष्टिकोन सक्षम होतो.
- सहकार्य: G-20 ने आंतरराष्ट्रीय सहकार्य वाढवण्यात आणि जागतिक स्तरावर आर्थिक नियमनासाठी फ्रेमवर्क मजबूत करण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावली आहे.
- खाजगी क्षेत्रातील निधी स्रोत कमी होत असताना, बहुपक्षीय विकास बँकांना त्यांचे कर्ज US$ 235 अब्जने वाढवण्यात मदत केली.
- 2008 च्या जागतिक आर्थिक संकटादरम्यान आपत्कालीन रोख रकमेचे त्वरित वाटप ही G20 च्या सर्वात लक्षणीय कामगिरींपैकी एक होती.
- हे राष्ट्रीय वित्तीय संस्थांचे निरीक्षण सुधारून आंतरराष्ट्रीय वित्तीय संस्था सुधारण्यास मदत करते. उदाहरणार्थ, कर पारदर्शकता मानके आणि बेस इरोशन अँड प्रॉफिट शिफ्टिंग (BEPS) कार्यक्रम स्वीकारणे, या दोन्हींचे नेतृत्व G20 आणि OECD द्वारे केले जाते.
- WTO ने भाकीत केले आहे की व्यापार सुलभीकरण करार 2030 पर्यंत पूर्णपणे अंमलात आणल्यास जागतिक GDP च्या 5.4 ते 8.7% पर्यंत योगदान देऊ शकेल, म्हणून G20 स्वीकारणे आवश्यक आहे.
- उत्तम संप्रेषण: चर्चेद्वारे करार आणि तर्कशुद्ध निर्णय घेण्यास प्रोत्साहन देण्यासाठी G20 जगातील अव्वल औद्योगिक आणि विकसनशील देशांना एकत्र आणते.
- नोव्हेंबर 2021 मध्ये G20 परिषदेत, नेत्यांनी ठरवले की कार्बन तटस्थता या शतकाच्या मध्यापर्यंत किंवा जवळपास साध्य केली जाईल.
- रोम घोषणेला मान्यता मिळाली आहे.
- G20 क्लायमेट रिस्क ऍटलसची पूर्वीची आवृत्ती, जी G20 देशांसाठी हवामान परिस्थिती, आकडेवारी, माहिती आणि हवामान बदलांचा अंदाज प्रदान करते, जारी करण्यात आली.

G20 समोर कोणती आव्हाने आहेत?

- कोणतीही अंमलबजावणी यंत्रणा नाही G20 च्या टूलसेटमध्ये सामाईक, मोजता येण्याजोगे उद्दिष्टे आणि समन्वित कृती, तसेच पारदर्शक माहितीची देवाणघेवाण आणि सर्वोत्तम सराव यावर करार असतात. समवयस्क पुनरावलोकन आणि सार्वजनिक उत्तरदायित्व द्वारे ऑफर केलेल्या प्रोत्साहनाचा अपवाद वगळता यापैकी काहीही सहमतीशिवाय पूर्ण होत नाही आणि लागू केले जात नाही.
- कारण निर्णय हे संभाषण आणि कराराचे परिणाम आहेत जे घोषणांचे स्वरूप घेतात, ते कायदेशीररित्या बंधनकारक नाहीत. हे दावे बंधनकारक करार करत नाहीत. केवळ 20 लोक ही सल्लागार किंवा सल्लागार संस्था बनवतात.
- परस्परविरोधी हितसंबंध: G20 ची बैठक नोव्हेंबर 2022 मध्ये होईल आणि रशिया आणि युक्रेनच्या अध्यक्षांना आमंत्रित करण्यात आले आहे.
- रशियाच्या राष्ट्राध्यक्षांना निमंत्रण दिल्यास, भाषणावर बहिष्कार घालण्याची धमकी अमेरिकेने यापूर्वीच दिली आहे.
- NATO ची प्रगती, चीनचा धोरणात्मक विकास आणि आता क्रिमिया युक्रेन संघर्षात रशियाची प्रादेशिक आक्रमकता यामुळे 2022 मध्ये जागतिक प्राधान्यक्रमात बदल झाला.
- G-7, G-20, BRICS, P-5 (UNSC स्थायी सदस्य) आणि इतर बहुपक्षीय संस्थांमधून अधिक देशांनी "G-zero" (एक संज्ञा तयार केली आहे. राजकीय समालोचक इयान ब्रेमर यांनी "एव्हरी नेशन फॉर इटसेल्फ" असा अर्थ केला आहे).

भविष्य काय आणू शकेल?

- जगातील सर्व समस्या G20 द्वारे सोडवता येणार नाहीत. परंतु गेल्या दहा वर्षांत, G20 चा जागतिक सहकार्यावर लक्षणीय परिणाम झाला आहे.
- G20 प्रमाणे प्रभावी जागतिक प्रशासन आवश्यक आहे कारण उदयोन्मुख राष्ट्रे जागतिक व्यवस्थेवर परिणाम करण्यासाठी आणि योगदान देण्यासाठी पद्धती शोधत आहेत.
- G20 ने IMF, OECD, WHO, जागतिक बँक आणि WTO यासह जागतिक संघटनांशी आपले संबंध मजबूत केले पाहिजेत आणि त्यांना घडामोडींवर लक्ष ठेवण्याचे कर्तव्य सोपवले पाहिजे.
- सर्व सदस्य देशांच्या भल्यासाठी राष्ट्रीय हितापेक्षा जागतिक सहकार्याला प्राधान्य दिले पाहिजे.
- युक्रेन आणि रशियामधील युद्ध आणि रशिया आणि पश्चिमेकडील मतभेद यासारख्या समस्या सोडवण्यासाठी संवाद आणि मुत्सद्देगिरीचा वापर केला पाहिजे.
- भारताने 2023 मधील G20 शिखर परिषदेचा उपयोग गंभीर व्यापार निर्बंध आणि दंड, आंतरराष्ट्रीय संघर्ष आणि जागतिक सहकार्य आणि शांतता वाढवण्यासाठी चर्चा करण्यासाठी मंच म्हणून केला पाहिजे.

Guru Deekshaa IAS is happy to announce first ever kannada current affairs magazine for kannada medium aspirants of Karnataka.
The three important thumb rules for any competitive exam are

Vijay Kumar G

Founder and Director

Guru Deekshaa IAS

- ✍🏻 First-NCERT/STATE syllabus books which helps to develop your understanding on the subjects
- ✍🏻 Second-Daily current affairs helped to build your further understanding of the events related to your examination, Apart from knowledge it build the personality of an individual which brings in confidence to face any examination.
- ✍🏻 Third-Practice previous year question papers and mock test available in the market to train your mind as per the requirement of the examination.

Thousand miles of journey starts with single step, We at Guru Deekshaa have taken this first step towards empowering you to prepare for civil for services. Now its your turn to start preparation and achieve your dream of becoming IAS/IPS.

CALL US FOR MORE DETAILS

76 76 74 98 77

JOIN OFFICIAL TELEGRAM FOR MATERIAL AND UPDATES

@GURU_DEEKSHAAIAS

FOLLOW OUR INSTAGRAM FOR DAILY UPDATES

GURUDEEKSHAA